

УДК 330.322, 330.341.1

Р.Г. Дубас,

*д.е.н., завідувач кафедри менеджменту
університету «Україна»,
вул. Львівська, 23, м.Київ, 03115, Україна
dubasr@ukr.net*

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті на основі нинішнього стану та перспективного розвитку наявного потенціалу країни обґрунтовується недостатня та недосконала внутрішня й зовнішня інвестиційна привабливість регіонів та країни в цілому. Відмічено, що гілки влади та інституційність держави недостатньо сприяють соціально-економічному розвитку і залученню інвестицій в національну економіку країни.

Ключові слова: *інноваційність, інвестиційність, фактори розвитку, інвестиційна привабливість, управління інвестиційною діяльністю.*

Постановка проблеми. Інвестиції, перш за все, є основою та матеріальним стимулюючим підґрунтям для загальнодержавних, галузевих, регіональних чи окремих проблемних досліджень, розробок, тобто інновацій. Інновації – це нові знання та творча ініціатива людини, які започатковуються інтелектуальним розвитком, дослідницькою, пошуковою, науковою складовою суспільства і за допомогою державної політики і відповідних інвестицій розробляють, вдосконалюють та впроваджують більш продуктивне, порівнюючи з сьогоденням, існуюче практичне, наукове та інше надбання дієвих суб'єктів держави і сприяють подальшому продуктивному розвитку суспільства.

Матеріально рушійним, стимулюючим фактором інноваційного розвитку суспільства є інвестиції та різні грошові вливання й матеріальні надбання, які ініціюють держава та інші заінтересовані особи в процес удосконалення людської діяльності, але в Укра-

їні серед них власні кошти підприємств домінують (69,9 % – в 2017 р.) [1].

Та вкладення грошей в процес інноваційного розвитку держави передбачає певний ризик їх неповернення у зв'язку з тим, що від наукової розробки до практичного впровадження проекту та одержання відповідної віддачі може пройти досить чимало часу. Тим більше, що існує інноваційна конкуренція, а тому юридичним гарантом, захисником, ініціатором, законодавцем в цій діяльності мусить бути тільки держава, що необхідно науково обґрунтувати в нинішніх реаліях.

Мета дослідження. Проаналізувати повноцінність інноваційно-інвестиційної складової розвитку економіки, виявити напрями удосконалення поєднання гілок влади та інституційності щодо привабливості країни для вкладання коштів, а також обґрунтувати шляхи досягнення оптимального інвестиційного клімату в державі.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційно-інноваційні складові як певні основи продуктивності є одними з головних суспільних елементів та цінностей державного розвитку. Продуктивність складається та розвивається в прямій залежності від поєднання факторів та умов, які одночасно як сприяють, так і гальмують досягнення певного надбання, яке досягається завдяки людському генію, його думці, державному регулюванню і підкріплюється основною регулюючою цінністю – коштами.

Серед монетарних, товарних та суспільних функцій грошей інвестиційна – одна з головних об'єктивних передумов сталого державного суспільного розвитку, яка сприяє не тільки вдосконаленню способу виробництва, а й виступає регулятором людської діяльності, а тому потребує постійного контролю та вдосконалення з боку держави.

Для створення підприємств іноземним інвесторам, крім стабільності в державі, необхідні, найперше, освоєння вітчизняного продукту як допуск на український ринок, умови та фактори розміщення підприємств, кадри, робоча сила та основні і оборотні фонди [2]. Законодавча база стосовно власності, ринкові механізми, зокрема фінансові, ефективне державне регулювання – основа для розвитку інвестиційної активності. Неefективність державних заходів з управління та законодавства призведуть до відтоку капіталу за кордон [3]. Основна причина низької інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів є наявність величезного тіньового сектора в державі як результат корупційної складової у виконавчих органах влади [4].

Протікання будь-якого дієвого, зокрема й інвестиційного, процесу обов'язково пов'язане з труднощами та проблемами, які породжені такою особливістю державного розвитку, як оподаткування, під яке автоматично підпадає лише вся легально функціонуюча в певному державному просторі грошова маса, на відміну від нелегальної, завуальованої, частка якої в країні складає більше половини ВВП. Ця закономірність грошового відтворення, в легальному та нелегальному обігу, існує, перш за все, тому, що суспільний розвиток формується людським буттям, яке має відносний, непередбачуваний характер, що визначає напрям розвитку від конкретної люд-

ської діяльності до державної чи світової тенденції в обхід законодавства. Такі різні варіанти інвестування грошей, як кредит, субсидія, матеріальна допомога, фінансова підтримка, добровільне пожертвування і найпростіша форма – готівкове дарування грошей та інші товарні та майнові наявності та можливості, зокрема й контрабандні та кримінальні, суттєво відрізняються між собою, перш за все, по відношенню до податкових зобов'язань суб'єкта ринку перед державою, адже порушення цього положення прямо призводить до адміністративної чи кримінальної відповідальності, яка нині в світі є суттєвим мірилом кожної окремої людської чесності та гідності в суспільному вимірі.

Превентивні парламентські та урядові еволюційні заходи щодо удосконалення законодавства, розвиток економіки, збалансованості доходів з видатками держави економічними методами виявились малоефективними, а найбільш дієвими – примусові та обов'язково рекомендовані до виконання в країні вимоги МВФ, ЄС, СОТ, тобто значне зменшення еволюційної ланки розвитку завдяки перевазі карального, юридичного блоку держави – створення НАБУ, НАЗК, САП, реформування судової гілки, МВС, армії тощо.

Управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні надто залежить від рівня інвестиційної привабливості, а також обсягів централізованих капіталовкладень, зокрема прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та коштів місцевих бюджетів. Розширення фінансових можливостей регіонів аж до самостійного розпорядження коштами, які в них є, що надходять до місцевих бюджетів та передаються до державного бюджету. Тобто так звана базова дотація як трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для врегулювання питань податкоспроможності конкретних територій, та реверсна дотація – це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів як одного з джерел створення ВВП країни. Значення ПІІ важко переоцінити, адже в нинішній час економічного блукання країни в хащах невизначеності стратегічного, економічного та політичного плану розвитку вони є найбільш вагомим інструментом поповнення ВВП навіть поряд з експортом та імпортом.

У січні-грудні 2017р. (таблиця 1) підприємствами та організаціями за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 412,8 млрд грн капітальних інвестицій, що на 22,1% більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2016р. Найбільше освоєно в м.Києві – 124174,7 млн грн (30,1%), Дніпропетровській обл. – 40274,4 (9,8%), Київській – 31019,9 (7,5%), Львівській – 22330,5 (5,4%), Одеській – 20022,7 (4,8%) областях, а найменше – в Луганській – 3044,6 (0,7%) та Чернівецькій – 2836,2 (0,7%).

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 році освоєно 69,9 % капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,3 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 12,7 % капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвес-

торів становила 1,4 % усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 7,8 %. Інші джерела фінансування становлять 2,9 %.

Провідними сферами економічної діяльності за обсягами освоєння капітальних інвестицій у 2017 році залишаються: промисловість – 33,1%, будівництво – 12,3%, сільське, лісове та рибне господарства – 14,0 %, інформація та телекомунікації – 4,1%, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,7%, обов'язкове соціальне страхування – 7,4%.

Вагомі частки капітальних інвестицій освоєно в машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби – 47,6% усіх інвестицій, у будівлі та споруди – 44,8%. На капітальний ремонт активів спрямовано 38,8 млрд грн капітальних інвестицій (9,4% від загального обсягу).

Україна була і залишається надзвичайно привабливою країною для залучення прямих іноземних інвестицій. Певне пожвавлення бізнес-середовища в Україні в цілому на тлі економічних та політичних проблем суттєво не сприяє розвитку країни, адже виникає загроза безпеці господарювання і відновлення інвестицій. Значна частина ПІІ потрапляла і потрапляє в Україну через офшорні компанії і насправді українського та російського походження. Щоб підвищити ефективність залучення іноземного капіталу в країну, необхідно вирішити невизначеність навколо військового конфлікту з Росією та усунути інші перешкоди на шляху ПІІ, що існували ще задовго до початку конфлікту, тобто законодавство та політична стабільність.

Після анексії Криму та початку протистояння на Донбасі поглибилась політична і економічна криза в країні, через що нові прямі іноземні інвестиції в Україну значно знизились – від \$4,5 млрд грн у 2013 році до \$410 млн грн у 2014 році, хоча таке падіння спостерігалось і раніше. Так, у 2013 році вони знизились на 46,4% від \$8,4 млрд у 2012 році ще й через скорочення експорту. 2009 року, внаслідок світової фінансової кризи, відбулось різке зниження глобальних інвестиційних потоків, через що прямі іноземні інвестиції в Україну знизились на 56%. Падіння їх у 2014 році більш, ніж у десять разів стало найбільш значущим у порівнянні з іншими періодами і країнами. А зростання у 2015 році (\$2,96 млрд), 2016 році (2,1 млрд грн), 2017 році (2,3 млрд грн) все ще не досягли рівня 2013-го і тим більше 2012 року. До того ж це зростання здебільшого викликане докапіталізацією банків з іноземним капіталом, тоді як кількість нових інвестицій залишається невисокою.

У структурі присутніх в Україні прямих іноземних інвестицій переважають інвестиції компаній, зареєстрованих на Кіпрі. На початок 2014 року їхня частка складала 32,7%, зменшилась до 24,4%, а нині знову відновились. Кіпр, Віргінські острови, Беліз – три основні офшори, які в сумі складають близько 30% обсягу ПІІ (38,8% на початок 2014 року).

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за січень—грудень 2017 року
(дані наведено без урахування тимчасово окупованих територій) [4-9]

	Освоєно (використано) капітальних інвестицій за рахунок										
	коштів державного бюджету	коштів місцевих бюджетів	власних коштів підприємств та організацій	з них амортизаційних відрахувань	кредитів банків та інших позик	з них кредити іноземних банків	коштів іноземних інвесторів	коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів	коштів населення на будівництво житла	інших джерел фінансування	тис грн
Україна	14324600	38175910	288644211	45346271	21826864	4650906	5667106	3681931	32288116	8203987	тис грн
Вінницька	358892	1599110	7449368	466119	342315	*	-	3302	1137174	190097	
Волинська	161869	636059	3907981	341098	266030	-	*	-	1302025	*	
Дніпропетровська	284682	3447519	35241132	12425107	531617	-	*	32496	659854	*	
Донецька	345359	1585100	13399737	1354715	139225	*	-	*	119692	*	
Житомирська	272415	701745	4934028	271419	386535	-	-	-	562386	69831	
Закарпатська	165831	543362	2414862	293665	123739	-	31616	-	1607039	370060	
Запорізька	263860	1157010	12667548	2006286	776535	-	13838	*	103085	*	
Івано-Франківська	337155	1146905	4843590	435159	324944	*	*	*	1884483	431220	
Київська	331276	840498	16954101	1938052	570860	*	*	-	4503009	*	
Кіровоградська	245821	724419	5121544	112779	454367	-	2062	-	105066	36265	
Луганська	297054	942474	1667873	122255	24448	*	12075	*	67559	*	
Львівська	1334898	1677207	12312426	1689964	1955719	631991	974885	*	3331134	*	
Миколаївська	167218	865659	8102929	358175	791778	*	*	-	151238	*	
Одеська	1041118	3581190	12210673	444096	1458865	31732	*	*	1535811	88806	

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Полтавська	402741	1463308	11347273	206447	873316	-	*	30676	941736	*
Рівненська	212225	643736	3111931	415044	238703	-	40976	*	1144556	*
Сумська	132129	715665	4383814	253905	496427	-	-	-	426462	29163
Тернопільська	253112	487584	3523220	118815	674414	*	-	-	1361356	238818
Харківська	821413	3407879	10100173	1929253	769081	*	26493	978649	15635569	300944
Херсонська	137646	492097	4091393	104195	1836378	*	-	-	213612	78898
Хмельницька	414228	967964	5092977	285143	703410	*	-	-	2755667	204873
Черкаська	224017	1039553	5328974	307964	349001	*	-	14140	390788	115792
Чернівецька	266018	558970	1067377	33845	53290	-	*	*	790990	98438
Чернігівська	205494	791573	5089550	268846	418376	*	*	*	295775	28200
м.Київ	5648129	8159324	94279737	19163925	7267491	3228674	499411	2547080	5334050	439483

Україна є інвестиційно привабливою для європейських країн, серед яких Німеччина, Австрія, Велика Британія, Франція, Швейцарія, Італія, Угорщина, Нідерланди, а також США.

Нідерланди, маючи сприятливі податкові та інші умови, є одним із найбільших інвестиційних джерел у світі. Компанією «Київстар» володіє зареєстрована у Нідерландах VimpelCom, а одним із власником якої є російська «Альфа-Груп», а це – частина \$1,8 млрд інвестицій в телекомунікаційний сектор України.

Інвестиції з Нідерландів та Швейцарії – переважно теж український та російський капітал. В 2016 році дочірня компанія ДТЕК Ріната Ахметова DTEK Oil&Gas B.V., зареєстрована в Нідерландах, мала частку в капіталі «Нафтогазвидобування» країни до 55%. Бізнесмени з України є співвласниками швейцарської компанії Risoil, що у 2014–2016 рр. інвестувала близько \$70 млн грн у будівництво зернового терміналу в Іллічівському порту.

Інші країни Європи переважно вкладають свої інвестиції в банківський сектор, який є найбільш привабливим, адже гарантує швидке повернення надзвичайно високих дивідендів. Так, докапіталізація банків з іноземним капіталом сприяла зростанню інвестицій з Австрії («Райффайзен банк Аваль» і Unicredit) та Угорщини (ОТР).

Таким чином, падіння прямих іноземних інвестицій в основному зумовлене різким зменшенням грошових вливань українських та російських підприємців, що оформляли свої капітали через офшори. До цього призвела гостра економічна криза, невизначеність у зв'язку із військовим конфліктом та політичними змінами. Тому варто подбати не стільки про повернення реального іноземного капіталу, а про створення умов для його залучення.

За підрахунками, ПІІ починають відновлюватись в середньому через три роки після завершення масштабного військового конфлікту, але часті військові конфлікти надовго підвищують ризикованість вкладень в економіку цієї країни.

Держдепартамент США в огляді інвестиційного клімату України на основі широкого висвітлення конфлікту міжнародними ЗМІ констатував, що не вся країна пов'язана із конфліктом на сході, і не проводиться розмежування між різними регіонами країни. Щоб ця особливість стала зрозумілою потенційним інвесторам, необхідні час, відсутність нестабільності в розв'язанні конфлікту, активна інформаційна політика та позитивні приклади інвестицій. Питання також у тому, чи Україна може в складних економічних умовах запропонувати достатньо високу дохідність проектів для покриття пов'язаного з країною ризику.

Нині багато іноземних компаній не бояться військових дій. Наприклад, французька компанія Biocodex інвестує у фармацевтичний ринок. Американська Cargill та китайська Cofco інвестують в логістику сільського господарства. Французька Nexans і японська Fujikura сприяють промислому виробництву, використовуючи такі переваги України, як вдосталь освіченої та дешевої робочої сили і близькість до європейських ринків. До цього списку можна долучити співпрацю з фірмами, які мають світовий успіх в автомобілебудівній, туристичній, в сфері виробництва товарів широкого вжитку та інших. Успіш-

ність цих інвестицій може стати сигналом для інших потенційних інвесторів.

Потенційні інвестори перш за все звертають увагу на вагомість чинників як економічного, так і політичного характеру. Агентство із інвестиційних гарантій (MIGA) встановило, що представники відомих світових корпорацій у країнах із конфліктами більше турбуються непередбачуваними та безсистемними змінами державної політики щодо їхніх інвестицій, ніж питаннями національної безпеки. 62% опитаних визначили державні законодавчі та урядові дії як основний політичний ризик, лише від 4% до 15% відповіли, що війна та тероризм є основними загрозами для їхніх інвестицій. У світі стабільно зберігається тенденція, що найбільше інвесторів у країнах, що розвиваються, постраждали від дій уряду – регуляторних змін, невиконання контрактів, обмежень на трансфер і конвертацію прибутків та активів або порушення суверенних гарантій, а не від військових дій.

Покращення в країні бізнес-середовища, яке полягає у спрощенні деяких процедур при реєстрації та веденні бізнесу, відміна застарілих регулятивних норм, запровадження системи Prozorro, є лише першими кроками, які нині вже частково здійснено. Без подолання довгострокових проблем, на тлі конфлікту з Росією та помірно песимістичних прогнозів щодо глобальних інвестиційних потоків у 2018 році значного зростання реальних прямих іноземних інвестицій в Україну очікувати не варто.

Збільшення іноземного інвестування та повернення грошових коштів наших співвітчизників з-за кордону для вкладання в економіку держави еволюційним, не силовим, а добровільним методом, можливе лише тоді, коли вирішаться проблеми подолання корупції, врегулюються відносини з Росією, як країною-агресором, приживуться реформи, в країні будуть діяти, виконуватись, додержуватись закони, які сприятимуть справедливому розподілу загальнодержавного надбання, надаватимуться якісні послуги, врегулюються ціни, тарифи, зарплати, пенсії, запрацює економіка, створюватимуться нові робочі місця, стабілізується фінансова та інвестиційна ланки, адже резервів для цього в країні більш ніж достатньо.

Нині необхідна чітка стратегія інвестиційного розвитку щодо регіонів, яка б визначала пріоритети інвестування на основі врахування їх економічного ефекту, перспектив і стабільності. Цьому сприятимуть внесення змін та доповнень до діючої реформи децентралізації, започаткованої в 2014 році, удосконалення відповідних законів, прийнятих Верховною Радою України, методик і положень про діяльність місцевих органів виконавчої влади, підвищення правового статусу Ради інвесторів для сприяння ефективній взаємодії органів виконавчої влади, місцевого самоврядування і суб'єктів господарської діяльності у сфері інвестиційної діяльності, розширення співробітництва органів місцевої влади із громадськими організаціями та підприємствами.

Управління інвестиційною діяльністю залишається стратегічним напрямком політики як центрального, так і регіонального розвитку. Держава в цьому процесі повинна відігравати роль координуючого

та спрямовуючого центру, запобігати економічній відокремленості регіонів, що може дати негативний політичний імпульс та певним чином контролювати розподіл коштів. За таких умов регіональний і державний потенціал отримає необхідні інвестиційні нагромадження для економічного оновлення та зростання.

Висновки. Таким чином, інвестиційну та інноваційну діяльність завдяки своєму складному комплексному характеру повинна ініціювати, розвивати та координувати держава. Адже ця діяльність вдосконалює і впроваджує діюче, нове та таке, що розробляється науково і технологіями, але обов'язково з урахуванням суспільних, культурних, гуманних, природоохоронних та інших складових процесу.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. www.ukrstat.gov.ua. Експрес-випуск. Капітальні інвестиції у січні-грудні 2017 р. 26.02.2018 № 95/0/03.4вн-18.
2. Бутко М.П., Сосновська О.П. Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток прикордонних регіонів /М.П. Бутко, О.П. Сосновська //Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №12. – С.3-7.
3. Субочев О.В. Аналіз взаємозв'язку і взаємовпливу економічного росту та іноземних інвестицій /О.В. Субочев //Міжнародна економічна політика. – 2012. – Вип.1-2. – С.247-269.
4. Гура О.А. Інвестиційний клімат в Україні: Сучасний стан та напрямки покращення / О.А. Гура // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.
5. Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>).
6. Офіційне інтернет-представництво Президента України П. Порошенка (<http://www.president.gov.ua>).
7. Державна служба статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).
8. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (<http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>).
9. Офіційний веб-портал Міністерства закордонних справ України (<http://mfa.gov.ua/ua>).

Ростислав Григорьевич Дубас,
заведуючий кафедрой менеджмента
университета «Украина»,
ул. Львовская, 23, г.Киев, 03115, Украина
dubasr@ukr.net

Управление инновационно-инвестиционным развитием национальной экономики Украины

Аннотация. В статье на основе существующего состояния и перспективного развития имеющегося потенциала страны обосновывается недостаточная и несовершенная внутренняя и внешняя инвестиционная привлекательность регионов и страны в целом. Отмечено, что ветви власти и институциональность государства еще недостаточно способствуют социально-экономическому развитию и привлечению инвестиций в национальную экономику страны.

Ключевые слова: *инновационность, инвестиционность, факторы развития, инвестиционная привлекательность, управление инвестиционной деятельностью.*

Rostislav Dubas,

*Head of the Department of Management, University «Ukraine»
st. Lvivska, 23, Kyiv, 03115, Ukraine
dubasr@ukr.net*

Management of innovation and investment development of the national economy of Ukraine

Abstract. The article substantiates the insufficiency and imperfection of the domestic and foreign investment attractiveness of the regions and the country as a whole on the basis of the current state and perspective development of the existing potential of the country. It was noted that the branches of power and institutionality of the state still do not fully contribute to socio-economic development, and therefore to attract investments into the national economy of the country.

Keywords: *innovation, investment, development factors, investment attractiveness, investment activity management.*